

Отже, М. Євшанові у роковини проголошення ЗУНР чітко йшлося про глибоке усвідомлення української нації серед інших та обстоювання її державності ціною революційної боротьби її синів і доньок. Він розумів, що розпочата боротьба – лише одна ланка у віковичному обстоюванні національної свободи, що перемога коштуватиме багатьох зусиль і жертв, які неминуче необхідні в ім'я щастя майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Євшан М. Великі роковини України. Відень: Видання уряду преси і пропаганди Зах. УНР, 1920. 26 с.
2. Шрумеляк Ю. Поїзд мерців : картини жертв і трудів. Вінниця у спогадах : у 3-х т. Початок ХХ ст. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. Т. 2. С.751–772.
3. Ільницький М. Євшан Микола. ЕІУ. Київ : Наук. думка, 2005. Т. 8. С. 104.
4. Гнатюк М. Критик, що поміняв перо на зброю. Львів : ЛНУ ім. І.Франка, 1995. 46 с.
5. Лисяк-Рудницький І. Вклад Галичини в українські визвольні змагання. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе : в 2-х т. Київ : Основи, 1994 Т. 2. С.53–61.

Коляструк Ольга Анатоліївна – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії та культури України Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

КРУПКА
Віктор

ПОЕТИЧНА ТВОРЧИСТЬ
ПЕТРА КАРМАНСЬКОГО
В ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНІЙ РЕЦЕПЦІЇ
МИКОЛИ ЄВШАНА

Анотація

У статті висвітлено творчий доробок Петра Карманського в літературно-критичній інтерпретації Миколи Євшана. З'ясовано провідні мотиви і пафос поезотворчості молодомузівця, окреслені світоглядні орієнтації його європеїзму.

Ключові слова: модернізм, символізм, «Молода Муза», образ, відчуження.

Summary

The article highlights the creative achievements of Peter Karmanskiy in the literary-critical interpretation of Mykola Yevshan. The leading motives and pathos of the young man's poetic creativity, outlining the outlook of his Europeanism, are found out.

Key words: modernism, symbolism, Young Muse, image, alienation.

Творчість Петра Карманського – самобутнє літературне явище як у контексті літературного угруповання «Молода Муза», так і художніх пошуків української літератури першої чверті ХХ століття. Тому є цілком очевидним резонанс, до якого призвела його поетична спадщина. І якщо в сучасному літературознавстві наукова інтерпретація творчості цього молодомузівця, викладача курсів української мови та літератури Вінницького вчительського інституту (1917-1918) окреслена доволі цілісно (маємо ґрунтовні дослідження Л. Голомб [1], П. Ляшкевича [5], оглядові й загальнотеоретичні студії про місце П. Карманського в літературному дискурсі В. Лучука, Л. Демської-Бузуляк, М. Ільницького, М. Шкандрія, Я. Нахліка, Б. Рубчака, Л. Рудницького, С. Яреми), то літературно-естетична рецепція, означена сучасниками поета, зокрема І. Франком, М. Євшаном [2, с.175–180], М. Рудницьким, С. Єфремовим носить здебільшого дискусійний характер.

Метою статті є висвітлення особливостей поетичної творчості П. Карманського крізь призму поглядів М. Євшана – українського літературного критика, літературознавця і перекладача початку ХХ століття, домінуючими концептами якого, на думку С. Павличко, були модерність і націоналізм [7].

У розвідці «Суспільний і артистичний елемент у творчості» М. Євшан відзначав: «...Першим і останнім обов'язком критика єсть: уміти читати. Розвинути всю свою інтелігенцію, всі свої здібності в першій мірі на те, щоб до кінця розуміти чужу душу, бачити не тільки те, що написано й видруковано, але й те, що поза ним тільки починається, те все невисказане, що домагалось тільки у творця свого втілення в образи і пробивається поміж стрічками, чути весь час укриту, потенційну силу твору, його патос» [2, с. 3]. Ця теза літературного критика яскраво демонструє складний процес його естетичної рецепції, обумовленої не лише початком життя досліджуваного явища, його ідейно-художньої цінності, а й тими чинниками його творця, які дозволяють

об'єктивно окреслити усі складники творчої лабораторії письменника: світогляд, життєвий і творчий досвід, секрети творчості, рецепти натхнення, соціально-історичні фактори, які завше істотно впливали на написання художнього твору, а значить з'ясувати для себе усі рівні літературно-критичної інтерпретації, які дозволяють належно дослідити самотність індивідуального стилю письменника.

У літературній характеристиці «Петро Карманський», як її визначає М. Євпан, відразу постає проблема значною мірою світоглядної, а значить і художньої опозиції мистецько-ідеологічним поглядам на концепцію творчості, сповідувану автором. Тому напрочуд виразно він окреслює художню домінанту чужого, що в сучасній компаративістиці в розрізі імагологічного дискурсу потрактовується як дихотомія «своє/чуже». Д. Наливайко так окреслює теоретичні підґрунтя цієї компаративістської концепції: «На передній план виходять проблеми відносин суб'єкта з етнокультурними спільнотами, своїми і чужими, образи/іміджі цих спільнот. Своє і Чуже, Свій і Інший виступають як взаємопов'язані й взаємопроникні світи, тут Інший – не лише опозиція Своему, а спосіб та форма присутності у світі» [6, с. 15].

«Чуже», на думку критика, набуває особливої масштабності у творчості П. Карманського, навіть у тих віршах, де він пише про «бездольну Україну». Його художній світ витворюють екзотичні візії, де переважають «самі пасифлори, іриси, туї, кипариси, туберози» [2, с. 175]. Одним із факторів такого заглиблення в європейську культуру, на думку М. Євпана, є художні ідеали поета, значною мірою нав'язані творчістю німецького письменника і мислителя Й.-В. Гете. Так, у нарисі «З теки самовбивця» беззаперечність репліки героя П. Карманського «Мое життя – се життя Гетевого Вертера; його путь, то моя путь» [2, с. 175], яка претендує, певним чином, на художню ідеологію щонайменше у рамках твору, літературним критиком ставиться під сумнів. М. Євпан вбачає у цьому більше позування, спорадичне копіювання окремих штрихів внутрішнього світу і аргументує свою позицію неспівмірністю сущого і минушого перед здійсненням суїциду у героя П. Карманського і Вертера, героя

роману «Страждання молодого Вертера» Й. Гете. Зрештою, емоційні коливання, на думку критика, були аж надто значними, особливо коли це стосувалося песимістичних фарб, тонів, відголосків. З цього приводу він зазначав: «...автор не умів заховати естетичної міри в уживанні всяких пекельних заклятъ, страхів та в ультрапесимізмі. І «критика» звернула на це увагу, а «загал», який віднісся симпатично до молодого поета, побоювався, щоб він «не змарнувався» [2, с. 175].

Для М. Євшана, критика з виразно національною позицією, такий емоційний пієтет був дещо незрозумілим і, можливо, навіть неприйнятним, однак треба зважати на те, що молодомузівці, до яких належав П. Карманський, у своїй естетичній концепції були виразниками неоромантизму й передсимволізму. М. Ільницький про це відзначав: «Саме ця тенденція символізму була найхарактернішою для української поезії початку ХХ ст. і, здається, здатна помирити з символізмом такого романтика, як П. Карманський, та з неоромантизмом такого символіста, як М. Яцків» [3, с. 279].

У наступній збірці «Ой люлі, люлі» П. Карманського на передній план виступає «своє», яке набуває чітких проявів у модифікації фольклорних образів, проте незмінними залишаються мотиви – песимізму, смутку, відсторонення від соціуму, занурення у свій внутрішній світ. У подальших збірках М. Євшан не віднаходить нічого нового у поета і лише у збірці «Пливем по морі тьми» говорить про оригінальні ознаки модерного письма, відзначаючи, що «такі вірші зуміє писати тільки артист, віртуоз форми» [2, с. 176]. Однак це лише первісне враження від книги, бо аналізуючи її глибше, вказує на самоповтори, що створюють картину певної сірості й монотонності.

Вузкий діапазон змістових аспектів поезії П. Карманського, на думку критика, зумовлений світоглядом поета, його духовно-психологічною організацією, про він напише: «Увійдемо в його творчість і побачимо, як тут немає вільного простору, ширини, якоїсь дальшої перспективи. Тільки в певному віддаленні, відчуженні від життя уміє поет заховати себе, свою індивідуальність; і тільки тоді, коли про себе говорить, коли заглиблюється в

свою душу. Через те його поезія не має, так сказати, ширшого ґрунту, лишається впливом лиш індивідуальних переживань, смутків. І коли пробує вийти поза ту сферу, коли торкне інші, чужі собі струни, не уміє влити у строфи життя, а дасть риторику» [2, с. 176].

Розкривати найпотаємніші колізії внутрішнього світу – найорганічніша ознака творчості П. Карманського, але навіть акцентуючи увагу на цих аспектах людської глибинності, поет продукує все той же песимістичний, понурий настрій. Дихотомія «своє/чуже» у цьому контексті відображається крізь призму певної роздвоєності творчої особистості, де декадентська сутність вбирає у себе два світи – свій, де народився, який формував дитинність; і чужий – який завершував процес формування. Вони у своєму символічному світовияві перебувають у процесі боротьби, тому й потрапляє читач у виміри, де домінує самотність. Гіперболізований біль ліричного героя, який перебуває у своїх, тільки йому зрозумілих мандрах, релігійних станах, далекий, символічний, полісемантичний, його сугестія, обумовлена характеристиками «чистого мистецтва». Тому він і є таким суперечливим для естетики з діаметрально протилежними постулатами. М. Євшан як критик, як цільний виразник дієвості вірить, що на цій основі усе ж буде вибудований «новий храм».

Отже, герметичний символізм поезії П. Карманського був неприйнятним для М. Євшана, однак він усе ж віднаходить у нього животворний струмінь. І таким чинником є творчість, яка утверджує його, як самотнього поета-молодомузівця серед цілої когорти митців слова свого часу, вписує його ім'я у контекст раннього українського модернізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Голомб А. Петро Карманський : життя і творчість : монографія. Ужгород : Гражда, 2010. 246 с.
2. Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика / Упор. Н. Шумило. Київ : Основи, 1998. 658 с.

3. Ільницький М. Епос болю (Петро Карманський). На перехрестях віку : у трьох кн. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. Кн. III. С. 281–301.
4. Карманський П. Дорогами смутку і змагань : вибрані поезії / Упоряд. С. Ярема, Я. Ярема. Львів : Каменяр, 1995. 350 с.
5. Ляшкевич П. Петро Карманський : Нарис життя і творчості. НАН України. Ін-т літератури ім. Т.Г. Шевченка. Львів : б. в., 1998. 71 с.
6. Наливайко Д. Сучасна літературна компаративістика у Франції. Слово і час. 2009. № 11. С. 15–19.
7. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ : Либідь, 1999. 446 с.

Крупка Віктор Петрович – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

**МАЦЬКО
Віталій**

**ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНІ ПРАЦІ
МИКОЛИ ЄВШАНА:
ФІЛОСОФСЬКА Й КУЛЬТУРОЛОГІЧНА
КОНЦЕПТОСФЕРА**

Анотація

У статті автор із сучасних методологічних підходів подає нове прочитання праць М. Євшана, розкриває його суперечливі, контрверсійні думки, віднаходить позитивні позиції щодо розвитку української літератури початку ХХ століття. Застосувавши історико-порівняльний, філологічний методи дослідження, виявлено в структурі літературно-критичних праць М. Євшана філософську й культурологічну сферу, яка представлена сукупністю естетики, культурального міфу, дидактики, творчої свободи, національного концептів. З'ясовано, що концептосфера є інформаційною базою мислення, своєрідним каркасом свідомості, що уможливує подальший процес когнітивного (пізнавального) розкриття дійсності.

Ключові слова: літературна критика, концептосфера, концепт, естетика, внутрішня світобудова, фрейм, рецензент.

Summary

In the article the author of modern methodological approaches presents the new reading of M. Yevshan's works, reveals his contradictory, controversial thoughts, and finds positive positions regarding the development of Ukrainian literature at the beginning of the XXth century. Using the historical-comparative, philological methods of research, the philosophical and culturological sphere in the structure of literary-critical works of M. Yevshan has been identified, which is represented by a set of aesthetics, cultural myth, didactics, creative freedom, national concepts. It is found out that the concept sphere is the information